

HANNA NOHYNEK

LT

Ylilääkäri, rokotusohjelmayksikön päällikkö,
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

SAILA PITKÄNEN

FM, terveydenhoitaja

Tiedottaja, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,
rokotus- ja immuunipuolustuksen osasto

ULRIKE BAUM

MSc Epidemiology

Tilastotutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,
rokotustutkimusyksikkö

HPV-rokotukset Suomessa: TYTTÖJEN JUTTU

Nuorille tarkoitetun HPV-rokotteen käyttöönottoon tiedettiin liittyvän monia kysymyksiä, joita pohtivat tyttöjen lisäksi myös äidit ja isät. Rokotuksista tiedottaminen suunniteltiin tarkkaan, ja aiheelle omistettiin verkkosivusto www.tyttojenjuttu.fi. Ilman terveydenhoitajien ponnisteluja HPV-rokotusten sisäänajo ei olisi onnistunut.

ihmisen papilloomaviruksia (HPV) tunnetaan noin 100 erilaista tyyppiä. Noin 40 HPV-tyyppiä voi esiintyä sukupuolielinten alueella, ja niistä vajaa puolet voi aiheuttaa sukuelinten syöpää.

HPV-rokote ehkäisee tehokkaasti kohdunkaulan syövän esiasteita ja näin myös syöpää. Rokotteen arvioidaan estävän noin neljä viidestä kohdunkaulan syövästä. Suomen kansalliseen rokotusohjelmaan valittu HPV-rokote torjuu jopa 95 % kahden yleisimmän HPV-tyypin aiheuttamista kohdunkaulan syövän vaikeista esiasteista.

Rokotukset aloitettiin kouluissa marraskuussa 2013

Suomi otti viimeisenä Länsi-Euroopan maana HPV-rokotteen kansalliseen rokotusohjelmaansa. Tarkoin valmistelun tautitaakka- ja mallinnusarvioinnin sekä taloudellisen arvioinnin jälkeen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kansallinen rokotusasiantuntijaryhmä suosittelee vuonna 2011 HPV-rokotuksia 11–12-vuotiaille tytöille sekä niin sanottua catch-up- eli täydennysrokotuskam-

panjaa 13–15-vuotiaille tytöille (Papilloomavirustorjuntaryhmä 2011).

Vuonna 2012 sosiaali- ja terveysministeriö onnistui budjettineuvotteluissaan: julkinen tarjouskilpailu järjestettiin keväällä 2013, ja STM valitsi rokotusohjelmaan tarjoushetkellä kokonaistaloudellisesti edullisimman HPV-rokotteen, Cervarixin. Suomessa kouluterveydenhuolto tavoittaa käytännössä kaikki oppivelvolliset, joten oli luonnollista, että HPV-rokote annettaisiin tämän järjestelmän kautta.

Laadulliset tutkimusmenetelmät HPV-rokotusten sisäänajon suunnittelun apuna

Maassa, jossa pandemiarokotuksen ja narkolepsian välisen yhteyden varjo on vahva, uuden nuorille tarkoitetun rokotteen lisääminen ohjelmaan oli haaste. HPV-rokotusohjelman aloittamista varten perustettiin laajapohjainen neuvoa-antava työryhmä, johon kuului nuorten terveyden ja käyttäytymisen asiantuntijoita kansalaisjärjestöistä ja valtiolta. Lisäapuna käytettiin THL:n ulkopuo-

lisia laadullisen tutkimuksen ja tiedottamisen ammattilaisia sekä Innokylään perustettua avointa verkkopohjaista keskustelufoorumia, jolla terveydenhoitajat saattoivat kommentoida HPV-rokottamisen viestintäsuunnitelmaa.

Ryhmäkeskusteluissa selvitettiin äitien ja 11–15-vuotiaiden tyttöjen tietoja HPV-rokotuksiin liittyvistä asioista sekä heidän toiveitaan viestinnän sisällöistä ja kanavista. Tiedotuskampanjalla pyrittiin siihen, että rokotuspäätös syntyisi syvällisen, luotettavan tiedon perusteella.

Tytöt itse ehdottivat, että perinteisten julisteiden ja tiedotustilaisuuksien lisäksi heille lähtettäisiin kotiin lyhyt henkilökohtainen kirje, joka ohjaisi etsimään lisätietoa aiheelle omistetuilta verkkosivuilta. Tätä varten luotiin sivusto www.tyttojenjuttu.fi.

Rokotusten toteuttajat ansaitsevat HPV-tsemppimitalin

Rokotteet saapuivat maahan vasta loka-marraskuun vaihteessa 2013. Rokottamisella alkoikin olla kiire, jotta yhdeksäsluokkalaisten tytöt ehtisivät saada kolme annosta, ennen kuin päättävät koulunsa toukokuussa 2014.

Lupakysymyksiä pohdittiin usealla foorumilla. Lakien ja sopimusten mukaan lupa rutiiniluonteiseen ennaltaehkäisevään toimenpiteeseen tai hoitotoimenpiteeseen tulee saada lapselta itseltään. Jos lapsen kypsyystaso ei riitä asian arvioon, lupa tulee saada hänen huoltajaltaan. Lähtökohtaisesti 12 vuotta täyttäneitä voidaan rokottaa

ilman huoltajan lupaa silloin, kun nuori haluaa rokotteen ja terveydenhoitaja arvioi hänen kypsyystasonsa riittäväksi päätöksen tekemiseen.

Terveydenhoitajat olivat vaativan urakan edessä ja käyttivät luovaa harkintaansa rokotusaikataulujen ja -prosessien laadinnassa. Oli rokottamista luokittain, jolloin toisinaan rokotuspelko tiivistyi ja tytöt pyörtyilivät, oli ilta- ja lauantavastaanottoja ilman erilliskorvausta lisätöistä, oli terveydenhoitajien parityöskentelyä ja rokotettavien tuontia, vientiä ja seuranta opettajien ja terveydenhoitajaopiskelijoiden avustuksella.

Kaiken tämän lisäksi terveydenhoitajat keskustelivat epäröivien vanhempien kanssa, vastasivat tyttöjen monenlaisiin kysymyksiin, arvioivat tyttöjen kypsyystasoa rokotusluvan kriteerien täyttymisen näkökulmasta, metsästivät rokotuslupalappuja ja paimensivat rokotushetkellä sairaana olevia uusiin rokotustilaisuuksiin. Näistä ponnistuksista soi koko kouluterveydenhoitajakaartille ja heitä tukeneille koululääkäreille, opettajille ja rehtoreille HPV-tsemppimitalin!

Lähes reaaliaikaista tietoa rokotuskattavuudesta

Harppeuksin kehittynyt valtakunnallinen rokotusrekisteri on oiva työkalu myös HPV-rokotuskattavuuden seurantaan (ks. www.thl.fi > Rokottaminen > Rokottajan käsikirja > Rokotusohjelma > Rokotuskattavuus). Kuluva

www.tyttojenjuttu.fi

THL:n ylläpitämä Tyttöjen juttu -sivusto tarjoaa tutkittua tietoa HPV-infektiosta, kohdunkaulan syövästä ja HPV-rokotteesta.

vuoden kesäkuun 28. päivään mennessä rokotusrekisteriin oli kirjattu annetuiksi jo 125 172 HPV-rokoteannosta (kuvio 1).

Useimmin rokotussarja oli aloitettu 7.–9.-luokkalaissille tytöille, noin kahdelle kolmesta. Rokotukset oli aloitettu myös noin puolelle kuudesluokkalaisista tytöistä, mikä sekkin on hyvä saavutus, kun tämänikäisillä tytöillä on vielä harkinta-aikaa vuoden 2015 loppuun asti. Tämän jälkeen täydennysrokotusvaihe loppuu, ja rokottaminen kohdistuu yksinomaan 11–12-vuotiaisiin tyttöihin.

Miten HPV-rokotus on otettu vastaan?

Toukokuussa 2014 THL teki kouluterveydenhoitajille verkopohjaisen kyselyn HPV-rokottamisesta. Kyselyyn vastasi 371 hoitajaa. Valtaosa vastanneista katsoi, että heillä oli riittävät tiedot HPV-infektiosta, kohdunkaulan syövästä

ja sen ehkäisemiseen käytettävistä rokotteista. Valtaosa myös arveli osanneensa vastata tyttöjen ja vanhempien kysymyksiin melko hyvin. Lisätietoa haettiin THL:n Rokottajan käsikirjasta, Terveysportista ja työtovereilta.

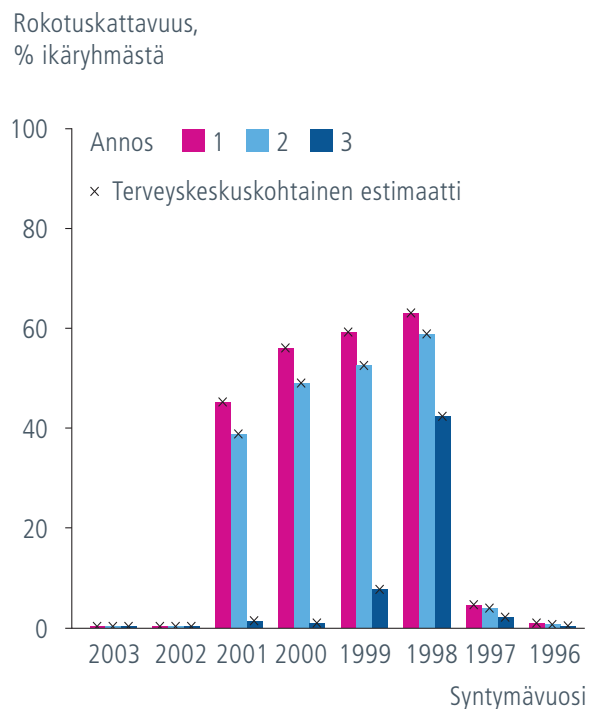
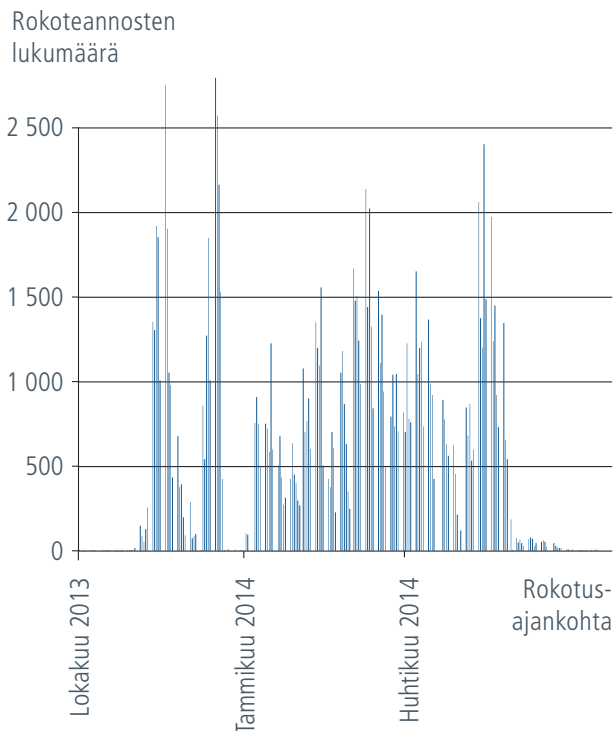
THL kysyi kouluterveydenhoitajilta, mitä syitä tytöt esittivät rokotuksesta kieltäytymiselle. Tärkeimpinä syinä esiin nousivat, että vanhemmat eivät olleet antaneet rokotuslupaa, tyttö pelkäsi haittoja tai pistämistä ja että tyttö halusi vielä harkita rokotuksen ottamista.

Vanhempien kielteiselle päätökselleen nimeämiä syitä olivat terveydenhoitajien mukaan rokotushaitan pelko, rokotteen kokeminen tarpeettomaksi, halu harkita asiaa ja se, ettei tyttö halunnut rokotusta.

HPV-rokotusten turvallisuus

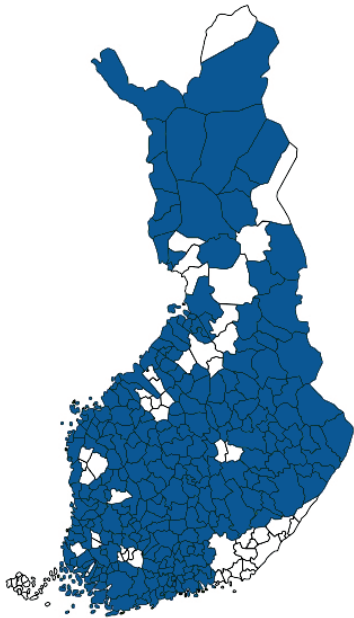
Kesäkuun alkuun mennessä THL ja Fimea olivat vastaanottaneet yhteensä 101 HPV-rokotukseen liittyvää ilmoit-

Kuvio 1. HPV-rokotteen kattavuus Suomen kansallisessa rokotusohjelmassa. Tilanne 28.6.2014, kun yhteensä 125 172 annosta oli annettu.

THL suosittaa, että vielä seitsemännellä ja kahdeksannella luokalla terveydenhoitaja tarkistaisi rokottamattomalta tytöltä, haluaisiko tämä aloittaa HPV-rokotussarjan.

Kuvio 2. Terveyskeskukset, jotka toimittavat rokotustietoja säännöllisesti valtakunnalliseen rokotusrekisteriin (merkitty sinisellä).

tusta haittavaikutusepäilyistä. Näistä kahdeksan arvioitiin vakaviksi, kolme oli anafylaksiaa ja kaksi odottamattomia haittaepäilyjä, joiden syy-seuraussuhde rokottamiseen oli epätodennäköinen.

Yleisimpiä ilmoitettuja haittaepäilyjä olivat odotetusti pyörtyminen tai huimauksen tunne, pistospaikan kipu, tuntehäiriöt sekä väri vaihtelu. Valtaosassa tapauksista ilmoittaja oli terveydenhoitaja, muutamassa lääkäri ja kahdessa rokotetun vanhempi.

Miten HPV-rokotusohjelma jatkuu syksyllä ja tulevina vuosina?

Vuoden 2015 loppuun saakka HPV-rokotuksen saavat maksuttomasti sekä varsinaiseen kohderyhmään kuuluvat 11–12-vuotiaat tytöt että täydennysrokotuksiin oikeutetut 13–15-vuotiaat tytöt.

Usein on kysytty, kuinka pitkään tyttö saa harkita HPV-rokotuksen ottamista. Tiukan rokotusiän noudattaminen ei ole puolustettavissa tilanteessa, jossa toisinaan vanhempien kielteinen mielipide ja terveydenhoitajan haluttomuus toimia vanhempien mielipidettä vastaan voi estää nuoren oikeuksien toteutumisen. Sen vuoksi THL suosittaa, että vielä seitsemännellä ja kahdeksannella luokalla terveydenhoitaja tarkistaisi rokottamattomalta tytöltä, haluaisiko tämä aloittaa HPV-rokotussarjan.

Myös poikien saattamisesta HPV-rokottamisen piiriin on kysely. Se, kuten kansallisen rokotusohjelman laajentaminen yleensä, edellyttää terveystaloudellista arviointia. Tampereen yliopistossa on meneillään ryväsotantaan perustuva tehotutkimus, jossa selvitetään, kumpi on kustannusvaikuttavampaa: pelkästään tyttöjen rokottaminen vai sekä tyttöjen että poikien rokottaminen. Tähän kysymykseen tutkimuksen tulokset tulevat toivottavasti vastaamaan.

On myös kysytty, milloin siirrytään kolmesta rokoteannoksesta kahteen, semminkin kun keväällä 2014 Euroopan lääkevirasto (European Medicines Agency, EMA) hyväksyi molemmille markkinoilla oleville HPV-rokotteille myös kahden rokoteannoksen sarjan. Sarjan käyttö tosin rajattiin 9–14-vuotiaisiin. Kansallinen rokotusasiantuntijatyöryhmä pohti tätä kysymystä elokuisessa kokouksessaan. ■

Kirjallisuutta

Papilloomavirustautien torjuntatyöryhmä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asettaman papilloomavirustautien torjuntatyöryhmän selvitys. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 28/2011.